

INNSPILL TIL EN ARKITEKTURPOLITIKK NOVEMBER 2007 CHRIS BUTTERS, GAIA ARKITEKTER

NAL har stilt 4 spørsmål, som besvares kort her, og under spørsmål 4 skrives noe mer rundt bærekraft og konkrete innsatsområder.

Det er selvsagt mye bra som kan og bør sies om NAL. I denne sammenheng rettes det fokus på det som jeg ser som svakheter og utfordringer..

Mine innspill om en arkitekturpolitikk kan sammenfattes i følgende punkter:

- Et mer utadvendt fokus og bevisst kommunikasjon med folk flest
- Sterkere engasjement i viktige saker som pbl, energidirektivet, produktloven, osv.
- Et tidsmessig arkitekturbegrep bygget på bærekraftig utvikling
- Et selvbylde som faggruppe som omfavner planlegging og prosessarbeid like mye som "arkitektheltene" og enkeltbygg
- En arkitekturpolitikk som ikke bare henger seg opp i "høy estetisk kvalitet", noe som gjør skade til vår anseelse og våre påvirkningsmuligheter
- Mer matnyttige markeringer og arrangementer
- Innarbeiding av bærekraft i arkitektkonkurranser
- Innarbeiding av bærekraft i arkitektutdanningen

1. Et nytt vokabular: Hvordan kan man oppnå en større interesse og et bredere engasjement om arkitektur - utover en diskusjon om stygt eller pent og høyt eller lavt?

Dette er et viktig spørsmål. NAL bør bli mer utadrettet. Sentralt i så måte er å tilegne seg et språk og kommunikasjonsformer som folk flest kan forholde seg til.

Eksempel: Å bli mer utadrettet var et sentralt mål for meg som leder for NABU. Det ble opprettet kontakter med mange grupper som NAL *sjeldent eller aldri* treffer. Bl.a. entreprenører, snekkere, boligbyggelag, bydeler, fysikere, biologer, helsespesialister, materialprodusenter, skogsbransjen og andre.

I løpet av disse år hadde NABU også konkret virksomhet og fikk oppdrag i hele ca 45 kommuner og i 15 av landets fylker.

ECOBIX har siden min tid blitt noe smalere. Den har med god grunn konsentrert seg i denne fasen om konkrete behov som miljøverktøy for arkitekter for og operasjonalisere bærekraftig design, men dette har samtidig medført et tap i bredde og kontaktflate.

Denne brede kontaktflaten har ikke en men to viktige funksjoner, en som er *utad* og en som virker *innad*. Den er en måte å treffe mange miljøer og *nå ut* med arkitektfagets budskap – men samtidig en måte å holde seg à jour med og *hente inn* signaler og impulser om hva som skjer og hva ulike miljøer utenfor vårt eget er opptatt av.

Det er etter mitt skjønn, "elitearkitektene" som ofte har skylden for et språk og en holdning som hindrer arkitektfaget i å få en bredere rolle og oppnå bedre anseelse. Det kan være en viss arroganse, kombinert med holdningen om at "vi vet best".

Samtidig dyrkes et snevert selvbylde om faget, der de store arkitekturverk kroner øverst, mens andre like viktige deler av yrket – lokal planlegging og brukervedvirkning for og nevne bare to – nedvurderes og kommer i skyggen.

Samtidig er det ikke sjeldent denne (selvoppnevnte) eliten som har vist minst interesse av alle for klima og bærekraft. Jeg har merket dette både i NABU og i mitt arbeid som juryrådgiver.

Bærekraft som selveste forankringspunkt for arkitektfaget, gir oss en ideell anledning til å komme forbi den banale debatten om stygt og pent. Dette fordi diskusjoner om gode løsninger og kvalitet da kan bygge på og begrunnes i *mye mer konkrete argumenter og holdepunkter* - av økologisk og etisk art. Dette i motsetning til subjektive estetiske meninger.

Arkitektfaget har et samfunnsansvar. Miljø og klima er kanskje det viktigste tema nå. Estetikk kan ikke løsrives fra innhold, prosess, mening og ansvar. *Ingen arkitektur i dag kan kalles for god, med mindre det blant andre kvaliteter, kan vise til gode energi- og miljøegenskaper.*

Kan noe være estetisk som ikke er etisk gjennomtenkt? Form som får sitt utspring i bærekraft, energi og miljø blir vakker ikke bare på grunn av abstrakte estetiske vurderinger men på grunn av reell mening – miljømessig, etisk, samfunnspolitisk.

I arbeidet mitt på temaet Byggeskikk og Bærekraft (for bl.a Husbanken) uttrykte jeg det slik: *Det finnes en nær forbindelse mellom det vakre og det fornuftige.*

Bærekraft som paradigme tvinger oss til å se bak fasadene. Prosesser og innhold i et byggverk, samt dets faktiske ytelse over tid, er like viktig som hvordan det ser ut. Med bevisst henblikk på en kjent estetisk-elistisk hovedstadskrets har jeg også uttrykt det slik: *Vi trenger kanskje litt mindre norsk form, litt mer norsk innhold.*

Stygt eller pent er en sak, men høyt eller lavt er litt annerledes. Her finnes ikke bare subjektive meninger – inklusiv en del arkitekters nostalgi etter skyskraperne – men også et mer objektivt diskusjonsgrunnlag – *dersom* en tar utgangspunkt i bærekraft som overordnet kvalitetskriterium. Skyggeeffekter, vindvirkler, oppvekstvilkår for barn i høyblokker, ressursbruk, for og nevne noen av disse.

Vil vi engasjere oss på basis av hva folk flest mener, så vet vi at 80% ikke vil ha høyhus. Er vi demokrater, er saken dermed ferdig. Men det er faktisk mer å si ut fra et faglig perspektiv. Høyt mot lavt er *ikke bare* et spørsmål om stygt eller pent, stil og smakspreferanser.

Den banale kranglingen om stil – ”Sandmæl mot DivA” – er ikke bare en avsporing, men direkte destruktiv til en sunn oppfatning av faget vårt. Den gir samtidig ammunisjon til Nyurbanistenes stadig kritikk av NAL / norske arkitekter som dogmatiske modernismeideologer. Harald Røstvik satte også fingeren på noe da han skrev at en nasjonalromantisk Sandmæl-bolig kunne muligens være mer miljøvennlig enn en modernistisk glasskasse. Stil er stil, og smakssaker er det lite konstruktivt å krangle om. Bærekraft derimot er håndfaste saker.

Dette har vært et hovedargument i min bok om Hyttebygging samt i diverse artikler og foredrag. Det finnes hytter av både modernistisk og nostalgisk-romantisk slag som er gode miljøbygg og øser av god kvalitet. Når vi som samfunn har bærekraftig utvikling som mål, har *stil* alene, ingen iboende sammenheng med *kvalitet*.

Bærekraft som målestokk, gir oss noe konkret å argumentere om - å vurdere byggverk etter - og å tilstrebe som mål. Vi har opplevd ofte, ikke minst i NABU-arrangementer, hvordan et fokus på bærekraft vrir diskusjoner inn på mer fruktbare baner.

Altså: Vi trenger å holde oss unna blindspor og ufruktbare diskusjoner. Nei, vi trenger overhodet ikke et ”nytt” vokabular. Vi trenger derimot å tilegne oss vokabular og kommunikasjonsevner som fungerer i forhold til alle de andre der ute.

2. Et utvidet arkitekturbegrep: Hvordan kan arkitektur, i en norsk kontekst, bli viktig i møte med de nye og store globale utfordringer vi står overfor?

Klima, miljø, bærekraft er det viktigste ”nytt”. Det er imidlertid neppe egentlig et spørsmål om et utvidet arkitekturbegrep – arkitektfaget dreier seg om helheten. Følgende er en meget enkel definisjon: *Arkitektur (og fysisk planlegging, og landskapsarkitektur, og interiørarkitektur, og industridesign ...) skal produsere gjenstander, bygninger og fysiske omgivelser av god kvalitet.*

Hva menes så med god kvalitet? Jeg henviser til ”Verdikart for Bærekraft” der dette visualiseres. Dette verktøyet ble opprinnelig utviklet for å belyse miljø og bærekraft. Men begrepet bærekraftig utvikling – og bærekraftig arkitektur – betyr i bunnen, ikke annet enn god kvalitet - gode (varige, miljøvennlige, samfunnsnyttige ...) produkter. Da får vi følgende definisjon: *All arkitektur skal være av god kvalitet så vel estetisk / samfunnsmessig, økonomisk, og miljømessig.*

Og dette er selve definisjonen av begrepet *bærekraftig* !!

Bisetningen ”norsk kontekst” er unødvendig her. Med ett unntak, nemlig at vi i norsk kontekst, må skru klokka tilbake i forhold til andre land når vi snakker om disse temaer. Dette merker jeg hver gang jeg skal forberede tekster og foredrag. Holder jeg foredrag i Norge, må jeg ”skru tilbake” talen min med 5-10 år i forhold til spisskunnskap ute, for å forholde meg til den generelle bevisstheten her. Både blant publikum, og fagfolk flest.

Hvordan kan arkitektur bli viktig ...? Dette var et underlig spørsmål. Svaret er simpelthen at *arkitekturen blir viktig når den gjør seg relevant*.

I løpet av årene 1998-2004 ble det skapt 4-5 nye stillinger i organisasjonen NAL. Dette så godt som uten noe ekstern finansiering. Disse stillinger ble skapt på et nytt arbeidsområde, nemlig bærekraft. Det ble til og med sagt at et slik marked fantes ikke. Oppbyggingen av NABU viste med all tydelighet, at arkitektyrket har et stort potensial for å utvide sitt virkeområde og sin stilling i samfunnet - ved og arbeide proaktivt og ta fatt på virkelige, aktuelle problemstillinger.

3. Trenger vi en arkitekturpolitikk, og hva bør innhold og målsetting med denne være?

Svaret er så klart ja. Grunnlaget for hva den bør inneholde, står etter mitt skjønn i bærekraft-erklæringen som jeg formulerte for NAL i 2003.

Å rope i kor, år etter år, om at "alt som bygges skal være av høy estetisk kvalitet", oppnår lite. Det er for det første nokså intetsigende. Samtidig vet vi at estetikk faktisk ofte overlates til ukvalifiserte beslutningsorganer, slik at det som faktisk bestemmes og bygges i liten grad påvirkes av oss. Men enda verre er det at vi dermed definerer oss selv inn i *et smalt hjørne* – som om estetiske spørsmål var *det eneste* som arkitekter egentlig har å si noe om.

Dette er til stor glede for de som ikke synes arkitekter trengs, og det har katastrofale følger.

Vi som formgivere bærer derimot et stort ansvar for virkeliggjøring av målet bærekraftig utvikling. Dette både for et bedre miljø, samt konkret påvirkning på samfunnskvalitet. Knytter vi derfor våre arkitekturmål tettere opp mot et mer konkret og håndfast begrep enn "estetikk", nemlig "bærekraft" så får vi frem hva rollen vår kan være. Vi tvinger frem en mye mer nyttig diskusjon, vi unngår den emosjonsbetonte synsingen rundt begrepet estetikk, og vi nyfokuserer faget på en stillingtagen og et samfunnsengasjement.

Vi forteller samfunnet hva vårt ansvarsområde er.

Og vi knytter dermed "kravene" våre til en rekke mål som er nedfelt i hele den nasjonale (og internasjonale) politikken fremover. Dermed vil det bli mye lettere å argumentere for alt fra nye bevilgninger til deltaking i viktige utvalg.

4. Annet:

Her er stikkord til noen konkrete virkemidler / innsatsområder:

4.1. Arkitektutdanning

NAL bør selv handle, og kreve *konkret og umiddelbar handling* fra staten, for og sikre at studenter får tilstrekkelig undervisning i bærekraft-relatert design og planlegging.

Dette er en kritisk mangelvare i dag. Etterspørselen om dette i markedet er på full fart inn. Det er få arkitekter i dag som kan levere varene. Leveres middelmådige løsninger, vil bærekraftig bygging få dårlige resultater, og dårlig rykte. Vi som fag vil i så fall ha sviktet i vårt ansvar. Det er grunn til å si at dette allerede er tilfellet i dag.

Etterutdanning er viktig også, men absolutt ikke sakens kjerne. Grunnholdninger til design formes under arkitektstudiene.

Begynner vi med slik kompetansedannelse i dag, vil det ta 6 til 10 år til før den første generasjon av arkitekter med ordentlig kompetanse innen bærekraft er på banen. Dette vil si diplom pluss et minimum av et par års erfaring i praksis.

Et beslektet kompetanseområde for fremtiden er integrert teamarbeid / prosesskompetanse, se innspill fra Tollefsen med henvisning til nytt obligatorisk kurs på NTNU. Det understrekes at dette

gjelder også de andre designfagene. Integrerte, bærekraftige løsninger er helt avhengig av øket tverrfaglig forståelse og samspill. Dette er kompetanse *som må læres*.

Det var på mitt initiativ at NLA og NIL ble invitert inn som medlemmer av NABUs styre. Deretter ble NLA og NIL lokket til å samlokalisere sekretariatene sine i Josefinesgate. Dette har skapt grunnlaget for et viktig samarbeid, noe som bør styrkes, spesielt rundt bærekraft-innsatsen.

Et annet emne som mange sier er svak ved arkitektutdanningen er teknologi – altså de praktiske ferdighetene som gjør arkitekten operativ i praksis og som arkitektkontorene ofte forbauser seg over at mangler hos nyutdannede jobbsøkere.

Arkitekturpolitisk innspill, så vel innover i NAL mot sine medlemmer, som oppover til staten, bør derfor formulere et klart budskap om behovet for *revisjon og oppgradering av arkitektutdanningen*, som følger av nye behov og arbeidsprosesser i samfunnet. Det må understrekes at mens noen av disse behov kan dekkes ved omdisponering av eksisterende midler, er det *et absolutt behov* for nye midler til utvikling og integrering av bærekraft i arkitektstudiene.

Når det gjelder arkitektthøgskolene, bør NAL i samarbeid med staten utøve sitt faglig ansvar og tvinge frem samråd og samarbeid fra skolenes side. Dette dreier seg spesielt om AHO. På BAS og ved NTNU er det mye mer fokus på bærekraft.

Mens jeg var leder i NABU gjorde jeg NALs landsstyre oppmerksom på dette. Jeg hentet inn informasjon om integrering av bærekraft i arkitektutdanningen i andre land, presenterte dette i et møte til NALs landsstyre, og fikk landsstyret til å sende et brev til skolene for å spørre om hva som finnes av undervisning knyttet til bærekraft - samt en invitasjon om samarbeid med NAL / NABU for og utvikle og styrke dette.

Svaret vi fikk fra AHO var at dette ikke angikk NAL - !! - da AHO er autonom - og mener selv at de har bærekraft-spørsmålet under kontroll.

Intet oppfølging har skjedd fra NALs side.

Kan det være akseptabelt at NAL ikke har noe å si i forhold til innholdet i den arkitektutdanningen som skal føre til NAL-medlemskap?

I Storbritannia mister skolene RIBAs godkjenning dersom de ikke regelmessig kan *dokumentere* sin innsats rundt bærekraft. Dette i alle undervisningsledd, pensum, timeplanene, studioarbeid, i grunnundervisning og i alle diplombesvarelser.

Det understrekes at det samme presserende behovet gjelder de andre designfag (plan, landskap, interiør, ingeniør ...). Ingeniørskolene for eksempel har i de siste årene satt vesentlig fokus på temaer som energi og miljø – men fortsatt som oftest intet som helst om en integrert forståelse for bærekraftig design, og hvordan ingeniørkompetanse henger sammen med arkitekturen.

NAL som fagorganisasjon bør ikke godkjenne som medlemmer, søkere som ikke besitter den kompetanse som både samfunnet og NAL selv mener en arkitekt bør ha. Dersom nyutdannede mangler essensiell kompetanse til fagutøvelsen, da bør NAL ikke godkjenne utdanningen.

4.2. Proaktiv arbeid, bl.a Plan-og bygningslovverk.

Faget bør ha en mye mer engasjert og offensiv holdning. NAL, Arkitektbedriftene samt AFAG har alle en rolle å spille, men sett som helhet gjøres alt for lite.

De som har utformet energidelen i pbl i forhold til det nye EU-energidirektivet - i hovedsak SINTEF-miljøet - har innrømmet at de omtrent ikke engang vurderte innvirkninger av sine forslag på *arkitekturen*.

Enda verre er at de dermed avslører at de ikke benyttet *kompetanse* innenfor arkitekturområdet - noe som jo unektelig er *av sentral betydning* for utformingen av slik regelverk. Eksempler på dumme utslag av dette, er anbefalinger om 20% glass osv.

Dette burde utløst et ramaskrik fra NAL. Men dersom NAL var mer proaktiv, ville vi jo vært med i slike komiteer i utgangspunktet.

Se innspill til Energidirektivet redigert av meg i fjor for NAL. (14 sider, se *opprinnelig dokument*, ikke nedvannet endelig versjon innlevert av NAL).

Et annet eksempel som kan nevnes er Sustainable Building-konferanseserien, et av de aller viktigste fora internasjonalt. I de fleste land spiller *arkitekter* en ledende rolle i dette. I 2001 "presset" jeg meg selv inn i den norske komiteen for SB02, som ble avholdt i Oslo, med begrunnelse i mitt UIA arbeid for NAL. Meg bekjent har ingen arkitekt deltatt siden, og arbeidet utføres av de tekniske miljøene i bl.a Byggforsk uten vårt fags medvirkning!

4.3. Planfagene

Det bør være et politisk mål å styrke planfagene. Dette gjelder både arkitekters egne holdninger til og interesse for planlegging, men likedan behovet for forsterket plankompetanse i kommunene og andre steder.

Arkitekter har i lenge forsømt slike stillinger, som nå ofte okkuperes av ingeniører, geografer og alt mulig. Mange arkitekters oppfatning av oppgaver innen planlegging er at jobben er kronglete, byråkratisk, lite kreativ og lite ambisiøs.

Ikke minst i et bærekraft perspektiv, er lokalsamfunn, bydeler, bygder og regioner de arenaer der mye av handlingen må skje (jf. LA21, tenke globalt-handle lokalt, osv). Det er gjennom lokal engasjement i denne dagligdags virkelighet at et bærekraftig samfunn må planlegges, bygges og forvaltes.

Hva med en planlegger som neste president i NAL? (Det var også derfor at jeg foreslo Anne Sæterdal som leder for NABU-rådet. I tillegg til hennes lederevner ligger forresten mye av Birgits styrke i plan- og lokal prosesskompetanse).

4.3. Arkitekturmarkeringer, triennaler, OAF-kvelder, høytider osv

En arkitekturpolitikk begynner hjemme - den starter med hvordan vi selv som faggruppe velger å vise oss frem.

NAL bør unngå de serebrale, abstrakte tilnærminger som ofte karakteriserer mønstringene våre - spesielt de som betraktes som våre flaggskip-arrangementer.

Dette er så absolutt ikke å si at teoretisering og abstraksjon ikke er viktige beskjeftigelser i faget.

Det er viktig å utforske arkitekturens og formgivningens grenser og horisonter. Men en overfokusering på slik tjener lite annet enn en forherligelse av oss selv og vårt selvbilde av å være en dannet, eksklusiv elite - hevet over den banale samtalen med folk flest.

Dette er til dels et hovedstadsfenomen: Ute i regionene treffer man på en mer jordnær tilnærming. Og: Denne mer jordnære tilværelsen er like interessant, og *like viktig å fremheve* i kurs, foredrag, triennaler, arkitektbladene, som den pseudo-intellektuell onani som kan prege elitesalongene.

4.4. Arkitektkonkurranser

Jeg har allerede uttalt meg om dette - for et par år siden - inklusiv et arbeidsnotat med konkrete forslag om tiltak. Dette med bakgrunn i en god del arbeid som jeg nedla internasjonalt på temaet konkurranser og bærekraft, mens jeg var direktør for arbeidsprogrammet i UIA.

Hva skjer? Dette bør være en hastesak!.

4.5 Arkitekturpolitikk og offentligheten

BA-sektoren er som kjent 40% sektoren. Denne kjensgjerningen er av nyere dato. Den er noe som vi ikke har vært de første å oppdage - og, verre, noe som vi synes å bli *de aller siste å ville benytte til vår egen fordel*.

Når alle politikere nå setter opp store konkrete mål om f.eks klimautslipp, følger den ruvende utfordringen om faktisk å *levere resultater*. Hvordan? Dette vil medføre økende oppmerksomhet på byggebransjen. Det er vesentlig enklere å endre på bygninger, enn for eksempel bilisme eller flyreisevaner. Her har arkitektfaget en enorm markedsåpning i sikte. Om vi gidder å ta fatt i den - heller enn å overlate feltet atter en gang til ingeniørene, med sine illusoriske "technical fixes" – denne gammelmodige teknologioptimismen i forhold til klimakrisen.

Byggebransjen er som kjent fragmentert og med ingen betydelig lobbytyngde. Her igjen er det viktig at NAL kommer sterkere på banen – og som nevnt over har vi et stort mulighetsrom i dag. Men slik man sier: Den som ikke er politisk synlig, eksisterer ikke.

4.6 Avsluttende kommentar

En pleide å si at miljøentusiaster var urealistiske drømmere og idealister. Sannheten i dag er heller at dagens motearkitektur i Norge er urealistisk drømmeri - for den slags arkitektur kan ikke fortsette. Verdenen har endret seg. Slik noen har sagt: *Om vi vil at alt skal fortsette og være som nå ... da kommer vi til å måtte endre på alt !*

Hva nå? Mer av det samme fra NAL? Mer innsats for å gjøre folk flest litt mer oppmerksomme på oss og mottagelig for "moderne" design, kan nok bære litt frukter - men er i bunnen bortkastet - da innesperrer vi oss selv frivillig i et smalt bur. Jobber vi på en ny måte, kan vi oppnå mye mer, i dialog med langt flere - og vi kan samtidig ivareta våre *estetiske* interesser.

Å knytte arkitekturpolitikk til *bærekraft* setter oss i sentrum for en mengde fremtidige aktiviteter og satsingsområder i samfunnet. Her ligger et enorm potensial for faget.

"Ecodesign" er på full fart inn i økonomien. Vi arkitekter har knapt begynt å diskutere hva det betyr for vår fremtid. Se mitt diagram *Verdikjeden*: Designfagene ligger faktisk *midt i smørøyet* - midt i sentrum for hvordan et kretsløpsbasert, bærekraftig samfunn kan utformes.

Bærekraft er et paradigme på dagens virkelighet. Skal arkitektfaget opparbeide anseelse og påvirkningskraft, må vi knytte oss til denne virkeligheten - i vår forståelse, vårt språkbruk, vår omgangskrets, vår kompetanse. For et bærekraftig samfunn må, bokstavelig, *bygges*.

Arkitekturen blir viktig når den gjør seg relevant.

Chris Butters, nov.2007

3280 ord / 20600 tegn m/m